

לסביבתנו

סמיות והתרשמי מהופעתו הקופה והנאה. האיש הוא בן-גיליו של מנחם בגין, יליד 1913, אך הוא שופע בריאות גופנית ונפשית.

ניסיתי לתמצת את הרושם של האיש במילה אחת. שופע אינטליגנציה? לא הייתי אומר. כאריזמה? לא דווקא. התכונה הבולטת ביותר, הקורנת ממש מן האיש, היא שונה לגמרי.

זהו מה שעולה על דעתך כשאתה עומד מולו: הנה אדם הגון! ההגינות היא שהביאה את בראנד הצעיר, בנו הבלתי-חוקי של פועל פשוט, להסתלק מגרמניה הנאצית עם עליית היטלר לשלטון, ולברוח לגרמניה הנאצית. היא שהביאה אותו להצטרף, שם, למחתרת האנטינאצית הגולה, ולבצע מעשה-גיבורה אמיתי: לחזור לגרמניה במסווה של סטודנט נורווגי ולפעול שם במחתרת. היא גם הביאה אותו חזרה לגרמניה, אחרי המילחמה, מתוך האמונה שגם בגרמני אנטינאצי הוא אחראי למעשי הנאצים.

העולם יזכור את בראנד, יותר מכל, בגלל המחווה הפשוטה והנהדרת שלו על הריסות גטו ורשה, כאשר כרע על ברכיו מול האנדרטה לזכר קורבנות השואה.

זאת יכלה להיות מחווה מחוכמת של אמן ייחסי-זיכור. אבל זאת הייתה מחווה פשוטה של אדם הגון, גם המעשה המדיני הגדול ביותר שלו — האוסט-פוליטיקה, פתיחת הרף החרש ביחסים עם הגוש הקומוניסטי — היה, לדעתי, מסקנה פשוטה של אדם הגון, שהבין כי חובתו העליונה של מדינאי בימינו היא הבטחת השלום. הוא גם התפטר בפשטות, כאשר התברר כי עוורו ואישי-אמונו היה מרגל קומוניסטי.

גלגל מחויבותו העמוקה לקורבנות השואה, סבור בראנד שעליו לתמוך בכל מעשה של ממשלתי-ישראל, או לפחות להימנע מכל ביקורת עליה, זה הביא אותו, לא פעם, למצבים מביכים. למשל: היה זה בראנד שהביא את עיצאם סרטאוי לזועזעת האינטרנציונל הסוציאליסטי בפורטוגל. אבל בגלל התנגדותו של שיעמון פרס, לא עמד על כך שיעמון לו מעמד של מפקח מטעם אש"ף. סרטאוי, רודף-השלום, נרצח כאותו מקום, כמעט לעיני בראנד — ואז מיהר פרס להספיד אותו כנאום שהיה מלאכת-מחשבת של צניעות.

הזכרתי השבוע את שמו של סרטאוי באוזני בראנד, והוא לא גילה שום חשק לדבר על נושא זה.

מבחינה זו, בראנד מסמל דור ההולך מן העולם. אחריו קם דור גרמני חדש, שלא ידע את היטלר, ושאינו מקבל על עצמו, כדבר מובן מאליו, אחריות למעשיו.

כפי שמעידה פרשת הירוקים, זה מביא למתחים משני הצדדים. ישראל לא למדה עדיין להתמודד עם גרמנים שאינם מנשקים את הארמה לרגליה, מתוך חרטה ובושה. ואילו הגרמנים הצעירים חיים כסתירה פנימית, המביאה אותם לאיפסם לעמדות בלתי-רציונליות לכאן או לכאן. העידן של בראנד ובני-דורו חולף, ושני הצדדים יצטרכו ללמוד לחיות בלי אנשים כמותו.

שלעכט צו זיין א גוי

הנה תרגיל מחשבת: רמיין לך חמש תחנות-טלוויזיה שונות. למשל: דמשק, מוסקבה, האמבורג, פאריס וניו-יורק.

רמיין לך תוכנית-טלוויזיה, המשודרת בתחנות אלה, והפחתת במילים: כמה טוב להיות נוצרי (או מוסלמי, או קומוניסט), כמה רע להיות יהודי?

ועכשיו תאר לך את התגובות הצפויות. במיקרה של דמשק: הצעה רחופה של גאולה כהן לסדרה-היום של הכנסת, מערכת עולמית של משרד-החוץ נגד האנטי-שמיות הסורית.

במיקרה של מוסקבה: ועידה בינלאומית של אנשי-דור נגד האנטי-שמיות הסובייטית, סופר יהודי כובל את עצמו לגדר באיזושהו מקום.

במיקרה של האמבורג: סערה בנונדסטאג, מאות מאמרים ראשיים בעיתוני גרמניה, הצעה לסדרה-היום של הירוקים בנונדסטאג, הפגנות לפני שגרירות גרמניה בעולם ובישראל.

במיקרה של פאריס וניו-יורק: סערה ציבורית, מאמרים נועמים בעיתונות, הודעות-מחאה חריפות של מוסדות יהודיים.

סוף התרגיל. עכשיו נעבור לביקורת-טלוויזיה.

לפני שבועיים-שלושה שידרה הטלוויזיה תוכנית מצויינת של ישראל סגל על חסידי-ברסלב. היא נפתחה בסצנה מתוך "חרד": הרבי מלמד את הדררקים שיר ביידיש, לאמור: "כמה מתוק להיות יהודי, כמה רע (שלעכט) להיות גוי!" אותה סצנה חוזרת שוב בגוף הסרט, ביתר אריכות, בליוויית תנועות-ידיים חינוכיות.

הרבי מברסלב היה, כלי ספק, דמות מרתקת — הוזהריות, הומוריסט, איש-חזון, מגלומאן, הומאניסט, רודף-שלום. אדם מורכב ורב-צדדי, היכול לשמש גיבור ליצירה סיפורית גדולה.

אבל הכת שהציג סגל על המידקע, בעזרת צילומי הנהדרים של טיבי סלומון, אינה שונה במהותה מכל כת אלילית אחרת. הדמויות התימנהויות שאיכלסו את הסרט — החל בקצין-צה"ל שהפך לעובד-איליים וכלה בגנב הבוכה בחדרוה לעיני המצלמה — יכלו גם להיות חסידיו של גורו הודי או כת נוצרית יוצאת-דופן.

שנית: תנועת-השיחור של האשה, כמו כל תנועת-שיחור, לא תצליח אם לא תמשוך לצידה חלק מן הציבור "הכובש". מילחמת-זייטנאם הוכרעה ברעת-הקהל האמריקאית, הכושים משיגים את זכויותיהם בעזרת חלק מן הלבנים. הנשים ישיגו את שלהן כאשר תנהלנה מאבק עקשני — וכאשר ישכנעו גם חלק גדול של ציבור הגברים.

בניגוד לאוכלוסיה כבושה, המנהלת מילחמת-שיחור כדי להינתק מן הארץ הכבושה, אין המאבק הפמיניסטי יכול לשאוף להינתקות מן הגברים. המטרה היא הארמניה החדשה בין נשים וגברים, המבוססת על שוויון מוחלט וכבוד הדדי.

אין שום סיבה לכך שנשים לסביות לא תהיינה שותפות מלאות במאבק הפמיניסטי, מה גם שהמוטיבציה שלהן בודאי חזקה במיוחד. אך ייצוג בלעדי של הרעיון הפמיניסטי בידי לסביות בודאי אינו מוביל להצלחת המאבק, מפני שהוא מרחיק לא רק את הגברים, אלא גם את מרבית הנשים.

חלום באספמיא

לפני שבועיים, בדרך מבילבאו לארץ היה עליי להמתין במשך ארבע שעות נמלה-התעופה של מרדכי. החלטתי לקחת מונית ולסירי בעיר.

זה מוזר, אך כהיי לא הייתי בספרד. קראתי את ההיסטוריה שלה, מן ההתנחלות הראשונה של אחינו הצירונים שם ועד למילחמת-האזרחים של פראנקו, אך לא ראיתי את הארץ בעיניי. כמו כמעט כל הספרים שהכרתי, נהגה-מונית לא ידע אף מילה אנגלית אחת, ועל כן לא בילבל לי את המוח. ישבתי והסתכלתי.

המראה הראשון הוא, במידה רבה, מפתיע. במרכז העיר הרחובות רחבים מאוד, נקיים מאוד. התנועה מתנהלת בסדר מופתי. הספרדים, כך נראה, הם אנשים שומרי-חוק, מסודרים. נדמה לי שאין הם מרבים לצחוק, כמו האיטלקים, אך שיש להם גאווה טיבעית ואדיבות רבה. כך גם הנסקים.

לא היה לי זמן לבקר בפראדו, המוסיאון האגדתי. ביקשתי את הנהג להובילני לשם. כמו משה רבנו, ראיתי את הבניין רק מבחוץ, ואולי לא באתי. הבטחתי לעצמי לבקר בו בהזדמנות אחרת. חלום

הצהרתה של מרשה פרידמן שהיא לסבית לא הפתיעה אותי. ידעתי זאת מזמן.

איך ידעתי? פשוט מאוד. נפגשתי איתה. בכל פגישה בין אשה וגבר יש מתח מיני סמוי. הוא יכול להיות חזק או חלש, אך הוא קיים תמיד. גם כאשר המשיכה ההדדית בין

פרידמן

לפעילותו בתחומים אחרים. התיאורים האירוטיים של גוף האשה כפי מרשה בודאי אינם מפריעים לי, מכיוון שהם תואמים את טעמי שלי. (מרשה פירטה אותם במאמר בשם "לסבית בארץ היעודה", באתר-הגיה של לסביות יהודיות-אמריקאיות, וקטעים פורסמו עליידי איריס קלקא בשבועון כותרת ראשית.)

אולם מתעוררת כאן שאלה פוליטית. 99.9% מן הציבור הישראלי בודאי אינם זוכרים כלל את השם מרשה פרידמן. הם יפתעו לשמוע כי היתה חברה בכנסת הש" מינית, מראשית 1974 עד אמצע 1977. זוהי תופעה ישראלית: יש בארץ עשרות רבות של חברי-כנסת לשעבר, שאיש אינו זוכר אף את שמם. ששמע: הם נכנסו לכנסת ויצאו ממנה, אחרי ארבע שנים או יותר, מבלי להשאיר שום רישום שהוא בתודעת הציבור. מרשה פרידמן היתה אחת מהם.

איך הגיעה פולה חדשה מארצות-הברית, בלי שום כישורים פרלמנטריים, לבית-הנבחרים?

זהו סיפור פשוט. גולדה מאיר מחקה את שמה של שולמית אלזני מרשימת המועמדים הריאליים של מפלגת-העבודה לכנסת השמינית. גולדה הודנית עשתה זאת ככוונה ברזע האחרון ממש. רק אז החליטה אלזני להקים רשימה עצמאית. היא היתה זקוקה לאלפיים חתימות, ואת אלה אי-אפשר לאסוף תוך כמה שעות. למרבה המזל, הכינו הפמיניסטיות מראש את החתימות הדרושות, במגמה להקים רשימה משלהן. הן העמידו את החתימות לרשות אלזני. בתמורה היתה אלזני צריכה לתת את המקום השלישי ברשימתה לנציגת הפמיניסטיות.

שולמית אלזני לא היתה או בטוחה שתעבור את אחוד-החסימה, וגם בחלומותיה (או כסיוטיה) לא חשבה שתזכה בשלושה מנדטים. לכן לא היה איכפת לה כלל מי יופיע ברשימה אחריה. מנהיגת הפמיניסטיות, רות רוניק, נעדרה מן הארץ או היתה חולה, וכך צץ שמה של מרצה מחיפה, מרשה פרידמן, שאיש לא הכיר אותה. היא הוצבה במקום מס' 3 ברשימה.

כך נולדים חברי-כנסת במציאות הישראלית. כמה מהבוחרים רצו לתת פרס לאלזני על מאבקה בכפייה הרתית. אך רוב הבוחרים רצו "לדפוק" את גולדה מאיר, בגלל חלקה במחדלי מילחמת יום-כיפורים, אך לא רצה בשום רשימה "רדיקלית". רשימת ר"ץ, שהיתה נחמדה ובלתי-מימיקה, ושלא אמרה שום דבר יוצא-דופן, זכתה מן ההפקר בשלושה מנדטים. לתדהמת הכל — ובעיקר לתדהמתה של שולמית אלזני.

בין מרשה והשולמית לא היתה "כימיה" מן הרגע הראשון. נפגשתי אז כמה פעמים עם מרשה פרידמן, כדי לעמוד על טיבה וכדי לשמוע את דעתה על הרעיון שגילגלתי אז — להביא להקמת תנועת-שלום מתקדמת (שהוביל לאחר-מכן להקמת של"י). דרשהי ממש מרבירה של מרשה. התרשמתי שאין לה שום קשר למציאות הישראלית, שפשוט אינה מבניה רבר כחיים הפוליטיים של הארץ. לכן לא הפתעתי לאחד מכן כאשר לא הצליחה כחברת-כנסת. היא לא התייחסה למציאות הישראלית והתקשתה לכשא את ריעותיה. מה גם שהמיבטא האמריקאי החזק שלה יצר ריעה קדומה נגדה.

עכשיו מגלה מרשה שהיא התאמצה מאוד להסתיר את נטיותיה הלסביות, כל עוד היתה חברת-כנסת. אך הכנסת היא מועדון אינטימי, הרכילות פורחת במישכן, ואין שם סודות רבים לגבי הנטיות המיניות של החברים והחברות. גם על מרשה פרחו השמועות.

השאלה היא: האם זה טוב שהתנועה הפמיניסטית תהיה מיוצגת עליידי לסבית?

השאלה אינה "מוסרית". לפי תפיסתי אין שום קשר בין מוסר ובין מין, מעבר לתביעה הכללית שאדם לא יפגע בזולתו בשום תחום שהוא, וגם לא בתחום זה. מה שעושים שני מבוגרים/ות, בהסכמה הדדית, הוא עניינם שלהם/ן בלבד.

אבל — וזהו אבל גדול — התנועה הפמיניסטית סובלת בארץ משתי תוויות מוקיות: שהיא כולה יבוא מאמריקה, ושאינה אלא מסווה לתעמולה לסבית. תוויות אלה יוצרות בעיות.

ראשית: נכון הרבר כי הפמיניזם הישראלי לא הגיע עדיין לעימות עם הבעיות המיוחדות של האשה הישראלית, שהן בחלקן שונות מבעיות האשה האמריקאית או הצרפתית. למשל, יש בעיה חמורה של האשה בצה"ל, שהיא מוסר גברי מובנה בתוספת קישוט נשי. (מדוע אין — ולא תתכן — אלופת-פיקוד, או ראשי-א"מ נשי, או קצינת-קשר ראשית, או קצינת-רפואה ראשית?) יש אלף ואחת בעיות פמיניסטיות אחרות התובעות תיקון. ככל שהתנועה תהיה ישראלית ואתונטית יותר, כן ייטב להשגת המטרות, לטובת החברה הישראלית כולה.

אורי אבנרי

באספמיא. (אספמיא הוא השם האמיתי של הארץ בעברית. את השם ספרד נטלו בדרך השאלה, כמו אשכנז וצרפת).

יש כפאתי העיר כמה בניינים מודרניים מרהיבים — לא חיקויים פשוטים של בניינים אמריקאים, כמו אצלנו, אלא דברים בעלי סגנון משל עצמם. במיוחד נהרתי בזיכרוני בניין מיסחרי רביקומות, שבו הונחו הקומות, שמונה מרובעים, זה על גבי זה

באלכסון, כך שנוצר רגם רמוי כוכב בעל שמונה צלעות. כל בניין שני הוא בנק — אף יותר מאשר אצלנו.

לא ראיתי נשים יפות רבות בחוב. אחרי ארץ-הבסקים, המשופעת בנערות יפות, זאת היתה אכזבה. (תסלחנה לי הקוראות הפמיניסטיות, לא היה לי זמן להתעמק גם במראה הגברים.)

יש משהו באיורה של העיר הזאת, שחשתי בו גם כערים מסוימות אחרות, כמו סטוקהולם. קופנהאגן וקאהיר. זוהי האווירה של עיר שהיתה פעם כירה של אימפריה, ולוא גם לפני זמן רב. אין היא מתבטאת רק בבניינים המאסיביים, שרגילים לבנות שליטים של אימפריות לתיפארת עצמם, אלא גם במשהו טמיר יותר, שאינו יכול להגדירו.

נזכרתי בדבריו של חבר, אחד מחבריו החדשים בכילבאו: גירוש היהודים והמוסלמים מספרד היה אסון לספרד עצמה. אז גרשו מן הארץ כל היסודות התרבותיים והחיים. אחרי המעשה הזה של הונג המלכותי המטומטם, פרידניג ואיזובלה, הידלדלה ספרד לגמרי מבחינה תרבותית. נשאר הסמנים החיצוניים של עצמה: כוח צבאי, תיפארת מלכותית, כסף, מושבות מעבר-ים — אך הרוח מתה, ובהעדר הרוח, המדינה שקעה."

אחרון בדורו

לחצתי את ידו של וילי בראנד, החלפתי עימו כמה מילים